

HOE JE IEDERE LEERLING AAN HET LEREN KRIJGT

DE KRACHT ^{DER} GEWOONTE

HARRY FLET(HER)-WOOD

BAZALT
GROEP

INHOUD

Dankwoord	7
Inleiding	9
1 Hoe bepalen we welke verandering we van leerlingen vragen?	25
1.1 Als er veel gewenste veranderingen zijn	27
1.2 Als we willen dat leerlingen iets blijvend veranderen	30
1.3 Als we willen dat leerlingen meteen veranderen	34
2 Hoe kunnen we leerlingen ertoe bewegen te gaan leren?	43
2.1 Als leerlingen het nut van leren niet inzien	46
2.2 Als leerlingen het niet de moeite waard vinden	50
2.3 Als leerlingen niet naar leren streven	53
2.4 Als leerlingen het niet accepteren	57
3 Hoe kunnen we leerlingen helpen zich ergens aan te committeren?	69
3.1 Als leerlingen geen toezegging doen	72
3.2 Als leerlingen van plan zijn iets te doen, maar dat nalaten	73
4 Hoe kunnen we leerlingen aanmoedigen te beginnen?	85
4.1 Als leerlingen niet weten hoe ze moeten beginnen	88
4.2 Als leerlingen niet het vertrouwen hebben om te beginnen	91
4.3 Als leerlingen het lastig vinden om te beginnen	94
5 Hoe kunnen we leerlingen helpen door te zetten?	101
5.1 Als leerlingen het nut van doorgaan niet inzien	104
5.2 Als leerlingen niet het gevoel hebben dat ze erbij horen	111
5.3 Als leerlingen beginnen en weer ophouden	115

6	Hoe kunnen we leerlingen helpen ergens mee te stoppen?	125
6.1	Als leerlingen verscheidene onwenselijke dingen doen	127
6.2	Als leerlingen iets onwenselijks willen doen	128
6.3	Als leerlingen uit gewoonte handelen	132
7	Hoe kunnen we leraren aanmoedigen te veranderen?	139
7.1	Wat moeten we leraren vragen te veranderen?	142
7.2	Hoe kunnen we leraren overhalen om te veranderen?	147
7.3	Hoe kunnen we leraren helpen zich aan een plan te verbinden?	151
7.4	Hoe kunnen we leraren aanmoedigen te beginnen?	153
7.5	Hoe kunnen we leraren helpen door te gaan?	155
	Ten slotte	163
	Aan de slag	165
	Voetnoten en referenties	174
	Literatuur	188

Bij verwijzingen naar personen is in dit boek zoveel mogelijk vermeden 'hij', 'zijn' of 'hem' in generieke zin te gebruiken. In voorkomende gevallen verwijzen die woorden naar iedereen, ongeacht hun gender of geslacht.

INLEIDING

Hoe zorgen we ervoor
dat alle leerlingen leren?

Hoofdstukschema: Inleiding

Het is lastig om alle leerlingen te laten leren

We proberen alle leerlingen aan het leren te krijgen door:

- Te overtuigen
- Te straffen en te belonen
- Veranderingen gemakkelijk en verleidelijk te maken
- Gewoontes te bevorderen

Deze strategieën kunnen we combineren om succesgewoontes te vormen

We leren hoe we leerlingen aan het leren kunnen krijgen door trial-and-error, tips en trucs en door anderen te observeren: dit gaat langzaam en is frustrerend

We kunnen inzichten uit de gedragswetenschappen gebruiken om leerlingen aan het leren te krijgen

Ik heb geprobeerd een bruikbaar boek te schrijven door:

- De nadruk op uitdagingen te leggen
- Een duidelijke structuur te bieden
- Praktische voorbeelden te geven
- Overzichtelijkheid te bieden

Wat ik niet beweer ...

Het is belangrijk om onze impact te onderzoeken

“Waarom ben je te laat?” Een voorbeeld uit het dagelijks leven

Waarom dit boek?

Toen ik pas als leraar begon, vond ik het lastig om mijn leerlingen aan het leren te krijgen. Om iets van mijn lessen op te steken moesten ze naar school komen, luisteren en hun best doen. Sommigen deden dat. Toch had ik iedere les weer moeite: soms met een paar leerlingen, soms met de meerderheid. Mijn eindexamenleerlingen kwamen te laat. Veel van mijn vierdejaars wilden niet luisteren of aan het werk gaan: ze zeiden dat ze geen geschiedenis wilden leren. Mijn eerstejaars leken enthousiast, maar sommige leerlingen vonden het al lastig om relatief eenvoudige opdrachten af te maken. Ik probeerde leerlingen ervan te overtuigen dat ze het moesten proberen, dat ik ze kon helpen, dat de les de moeite waard was. Ik probeerde positief gedrag te bevorderen en basisnormen af te dwingen. Ik probeerde het, maar bij te veel leerlingen schoot ik tekort. Ik werd beter in plannen en toetsen, maar veel van mijn leerlingen hadden daar geen baat bij.

Ik vond het lastig om leerlingen aan het leren te krijgen

Er ligt een generieke uitdaging onder deze individuele ervaringen: de meeste leraren vinden het lastig om al hun leerlingen te laten leren. Een op de drie leraren geeft aan dat er ergens tijdens de laatste les van de dag “vanwege slecht gedrag nauwelijks nog sprake was van lesgeven en leren”.¹ Het verschilt van school tot school, maar niet in grote mate: de helft van de leraren in armere gebieden verwachtte dat gedrag tijdens hun volgende les van grote invloed op het leren zou zijn, en dat gold ook voor een derde van de leraren in rijkere gebieden.² Po-leraren meldden vergelijkbare hoeveelheden verstoringen als vo-leraren,³ en hoewel nieuwe leraren er de meeste moeite mee hebben, kwam het leerproces ook tot stilstand bij een op de vijf leraren met twintig jaar ervaring.⁴ Zoals in één onderzoek werd geconcludeerd:

Leerlinggedrag en het zich onttrekken aan het leerproces zijn problemen die zich *tot op zekere hoogte* op vrijwel alle scholen voordoen. Hoe je leerlingen kunt motiveren om te willen leren, hoe je een rustige, doelgerichte en gemeenschappelijke werksfeer in alle klassen kunt krijgen en hoe je kunt voorkomen dat sommige leerlingen het voor andere verpesten, zijn vragen die voor een groot aantal leraren relevant zijn.⁵

Toch is het zorgen voor een rustige, doelgerichte sfeer slechts de basis: we willen dat leerlingen zelfstandig leren, niet alleen maar instructies opvolgen. En we willen ook dat ijverige en toegewijde leerlingen veranderen, al is het maar zodat ze zichzelf wat minder onder druk zetten.

Alle leraren vinden het in zekere mate lastig om leerlingen te laten leren

De bedoeling van dit boek is jou te helpen leerlingen beter te laten leren, of je nu die worstelende nieuwe leraar bent die ik was, of een ervaren leraar of schoolleider. Het is belangrijk om dit voor elkaar te krijgen: onwenselijk gedrag belemmert leerlingen, verstoort lessen en put leraren uit. Maar terwijl we steeds vaker onderwijswetenschappelijke inzichten op onze lesplannen toepassen, leren we slechts moeizaam en met vallen en opstaan, door naar anderen te kijken of door ideeën uit te wisselen, hoe we onze leerlingen kunnen sturen en motiveren. Echter, naast de onderwijswetenschappen hebben we ook nog de gedragswetenschappen. In dit boek wordt beschreven welke inzichten en praktische strategieën deze gedragswetenschappen bieden om elke leerling aan het leren te krijgen.

In dit boek worden gedragswetenschappelijke inzichten toegepast om elke leerling aan het leren te krijgen

Vier benaderingen om leerlingen te laten leren

1) Overtuigen en uitproberen

In het begin probeerde ik mijn leerlingen ervan te overtuigen dat leren belangrijk was. Talloze uren heb ik besteed aan uitleg over het belang van geschiedenis of bepaalde onderwerpen, of het belang van goed je best doen. Ik zorgde dat het lesplan aansloot bij de interesses en ervaringen van leerlingen. Ik probeerde van alles: posters ophangen waarop leren werd aangemoedigd, leerlingen tot 'rolmodel van de week' uitroepen, leerlingen zelf de antwoorden laten ontdekken. Sommige dingen werkten: leerlingen vonden het bijvoorbeeld fijn om tot rolmodel van de week te worden uitgeroepen. Andere dingen waren niet zo effectief: een groep tweedejaars wist één fantastische zelfgestuurde les voor elkaar te krijgen, maar kon dit succes nooit herhalen. Ik raakte uitgeput. Misschien heb ik een paar leerlingen van mening doen veranderen. Ik heb ook geen spijt van mijn pogingen, ik vind nog steeds dat we leerlingen moeten laten inzien waarom leren waardevol is. Maar mijn experimenten en pogingen tot overreding zorgden niet voor een rustige klas, laat staan dat elke leerling erdoor geïnspireerd raakte.

Overtuigen kan helpen, maar het is niet genoeg

2) Straffen en belonen

Toen ik door mijn geduld, enthousiasme en verbeelding heen was, nam ik mijn toevlucht tot straffen en belonen. Als idealistische nieuwe leraar had ik gehoopt dat te kunnen vermijden: ik dacht dat ik al mijn leerlingen kon overhalen te leren. Maar in plaats daarvan begon ik standjes te geven, liet ik ze binnenblijven en nablijven. Tegelijkertijd beloofde ik degenen die zich goed gedroegen: ik gaf ze een compliment, belde hun ouders of vertelde het aan hun mentoren. Dit werkte – in zekere mate – maar het bleek zeer vermoeiend om leerlingen zover te krijgen dat ze meewerkten. Bijvoorbeeld: ik kreeg al mijn tweedejaarsleerlingen zover dat ze elke week hun huiswerk maakten, maar alleen door dat in de klas

te controleren (ten koste van het lesgeven) en leerlingen binnen te laten blijven als ze het niet hadden gemaakt. Dat kon ik niet bij alle groepen doen. Mijn aanpak bleek ook emotioneel uitputtend te zijn: hij leidde tot onenigheid en wrok en maakte latere lessen zwaarder. Straffen en belonen kan helpen maar is lastig vol te houden, het is niet genoeg om elke leerling te laten leren.

Straffen en belonen kan helpen, maar het is niet genoeg

3) Nudging en sociale invloed

Dankzij het eerste boek over gedragswetenschap dat ik las – *Switch: How to change things when change is hard* – maakte ik kennis met een genuanceerdere kijk op menselijk gedrag.⁶ De auteurs stellen dat we de neiging hebben om weerstand tegen verandering als een ‘mensenprobleem’ te zien: we reageren erop door mensen te bekritisieren, over te halen of te straffen.⁷ (Dat is precies wat ik deed: ik probeerde leerlingen over te halen te gaan leren, beloofde hen als ze dat deden, strafte hen als ze dat niet deden.) Vaak echter willen mensen iets wel doen, maar raken ze door de situatie of hun emoties ontmoedigd. Bijvoorbeeld: in een casestudy in *Switch* werd de lezer gevraagd hoe je meer werknemers hun onkostendeclaraties op tijd kunt laten indienen.⁸ Mijn eerste gedachte was: door het afdwingen van de deadline, geef mensen die de declaratie te laat indienen geen vergoeding. Dat zou tijdig indienen moeten bevorderen, maar pakt het onderliggende probleem (dat mensen hun declaraties niet tijdig indienen) niet aan en het zou voor irritatie kunnen zorgen. De auteurs stelden daarentegen het volgende voor:

- Benadruk dat de meeste werknemers hun declaraties op tijd indienen (waardoor je anderen aanzet de norm te volgen).
- Zoek uit hoe werknemers die hun declaratie wel tijdig indienen dat doen (hebben ze een sluiproute?).
- Benadruk dat een collega hun declaratie moet verwerken (doe een beroep op sociale banden).⁹

Door *Switch* zag ik in dat overreding en handhaving niet altijd afdoende zijn om obstakels en emoties te bedwingen: ik leerde ervoor te zorgen dat verandering eenvoudiger en verleidelijker werd. Bijvoorbeeld: tijdens een gastcollege aan een universiteit sprak ik een student over haar ruzie met een vriendin. Later merkte ik dat ze nog steeds afgeleid was en niets van het hoorcollege meekreeg. Eerder zou ik haar hebben gevraagd ‘op te letten’, en dat had ze misschien wel gewild, maar het zou erg lastig voor haar zijn geweest. Nu gaf ik haar een eenvoudige opdracht waarmee ik haar aandacht stuurde: ik vroeg haar om voor het einde van de lezing een briljante vraag te stellen. “Wat, nu?” vroeg ze. “Ja!” Even later begon ze te stralen en stak ze haar hand op. Het eenvoudiger en verleidelijker maken van een verandering hielp me om leerlingen te laten leren – maar het resultaat was niet altijd blijvend.

Leerlingen een zetje geven – door verandering eenvoudig en verleidelijk te maken – helpt

4) Gewoontes kweken

Als ik met leraren praat over het laten leren van leerlingen zijn de meest voorkomende vragen: “Hoe kan ik mijn leerlingen motiveren te leren?” en “Hoe kan ik leerlingen hun eigen leerproces laten sturen?” Ik ben er steeds meer van overtuigd geraakt dat een derde vraag belangrijker is: Hoe kan ik leerlingen helpen goede gewoontes aan te nemen?

Motivatie

Het lijkt logisch om te proberen je leerlingen te motiveren. Leerlingen die zich vervelen doen minder hard hun best en presteren slechter¹⁰ (en leerlingen zeggen dat ze zich een groot deel van de tijd vervelen).¹¹ Maar het is onmogelijk om elke leerling elke les te motiveren. Ten eerste zijn leerlingen niet gemotiveerd in algemene zin, maar raken ze gemotiveerd door specifieke zaken: Alex schrijft graag verhalen, Abdi houdt van discussieopdrachten en Anna vindt wiskundesommen leuk. Er zijn maar weinig opdrachten (of onderwerpen) die hen allemaal zullen motiveren. Ten tweede fluctueert motivatie: die wordt minder als leerlingen moe worden, het lastig vinden of iets leukers tegenkomen. We hopen dat leerlingen gaan leren als ze gemotiveerd zijn. Maar hoewel beter presterende leerlingen over het algemeen gemotiveerder zijn, wil dat nog niet zeggen dat hun gemotiveerdheid hun prestatie veroorzaakt. Sterker nog, onderzoekers hebben het tegenovergestelde vastgesteld: als leerlingen goed in wiskunde zijn, raken ze gemotiveerder (maar niet andersom). En als ze goed kunnen lezen, willen ze meer lezen (maar niet andersom).¹²

Door gemotiveerdheid na te streven kunnen we ook in de verleiding komen om eenvoudigere en leukere opdrachten en onderwerpen te kiezen, ten koste van alternatieven die lonender maar uitdagender zijn. Ik zeg niet dat we helemaal niet moeten proberen om leerlingen te motiveren: ze moeten wel aan het werk willen gaan (in hoofdstuk 2 wordt uitgebreid ingegaan op manieren om leerlingen te motiveren). Maar motivatie is grillig en vluchtig: het is niet het geheim achter goede prestaties en ernaar streven zal niet elke leerling aan het leren krijgen. Het beste doel (en de beste motivator) is het leren zelf.

Motivatie helpt, maar het is beter om goede prestaties na te streven

Zelfregulatie

Ook zelfregulatie helpt leerlingen bij het leren: ze presteren beter als ze zelf mogen bepalen hoe ze een opdracht aanpakken, zelf hun vooruitgang kunnen bepalen en hun aanpak daaraan kunnen aanpassen.¹³ Maar zelfregulatie is lastig. Stel je een leerling voor die moeite heeft met concentreren, of een leerling die een onhandige aanpak heeft gekozen voor een bepaald probleem. Zelfregulatie vraagt hen dan om:

- eraan te denken dat ze even moeten stoppen met werken om te kijken wat ze aan het doen zijn;
- te beseffen dat hun huidige aanpak niet werkt;
- een betere aanpak te kiezen;
- die aanpak te volgen.

De cognitieve belasting hierbij is hoog: leerlingen moeten tegelijkertijd de opdracht maken en hun activiteiten bewaken. Het vereist ook aanzienlijke expertise: leerlingen moeten goed weten wat hun aanpak is (en wat de alternatieven zijn) om problemen op te merken en een betere keuze te maken.¹⁴ Met andere woorden: voor effectieve zelfregulatie moeten leerlingen al behoorlijk succesvol zijn. Zelfregulatie is waardevol, maar het succes van leerlingen heeft onze prioriteit. Hoe kunnen we daarvoor zorgen?

Zelfregulatie is lastig: leerlingen moeten al weten waar ze mee bezig zijn

Gewoontes: de sleutel tot succes

Productieve gewoontes helpen leerlingen succes te boeken. Een gewoonte is een automatische reactie op een situatie. Een leerling handelt uit gewoonte als hij een zin altijd met een hoofdletter laat beginnen, altijd zijn huiswerk maakt op de dag waarop dat wordt opgegeven of altijd de berekening naloop als hij een som maakt. Het automatische aspect is wat een gewoonte onderscheidt van een handeling die uit motivatie of zelfregulatie voortkomt. Een leerling kan zijn berekening controleren omdat hij het graag goed wil doen of omdat hij zijn leerproces beter wil bewaken (en dat is allebei prima). Maar als hij er een gewoonte van maakt, loopt hij zijn berekening automatisch na: hij hoeft er niet toe te besluiten of zich gemotiveerd te voelen om dat te doen. Motivatie is vluchtig en zelfregulatie vergt inspanning, we kunnen er niet op rekenen als we leerlingen consistent willen laten leren. We kunnen wel op gewoontes rekenen: als leerlingen hun werk automatisch controleren, zullen ze dat ook doen als ze moe zijn, ook als ze zelfstandig werken en ook als ze onder druk staan tijdens een toets. Gewoontes zetten én houden leerlingen aan het leren.¹⁵

Productieve gewoontes vormen de zekerste manier om leerlingen aan het leren te krijgen – en te houden

Er valt nog veel meer te zeggen over de kracht van gewoontes, wat een goede gewoonte is, en hoe je ervoor zorgt dat een gewoonte beklijft, maar op dit moment wil ik nog twee redenen geven waarom ze het nastreven waard zijn. Ten eerste: gewoontes helpen leerlingen om zich op hun inspanningen te richten zonder robots van ze te maken. Als leerlingen zich aanwennen om planmatig te werken, kunnen ze zich richten op het schrijven van een origineel en doordacht plan in plaats van zich te richten op wat ze moeten doen, of ze wel gemotiveerd zijn en of ze wel genoeg zelfvertrouwen hebben om eraan te beginnen. Ten tweede: een groot deel van het dagelijkse gedrag van leerlingen is al gewoontegedrag:¹⁶ leerlingen bevinden zich elke dag in vergelijkbare omstandigheden en hun reactie daarop wordt steeds automatischer. Dit kan positief uitpakken: 'Als ik vastloop, vraag ik altijd om hulp', maar ook negatief: 'Als ik vastloop, geef ik het op.'

Sommige leerlingen beschikken al over productieve gewoontes wanneer ze naar school gaan, maar geen enkele leerling is perfect en sommige beschikken al over gewoontes die hun succes juist ondermijnen. We vinden het misschien ongemakkelijk om de gewoontes van leerlingen opzettelijk te beïnvloeden, maar als we dat niet doen, laten we ze zitten met de gewoontes die ze al hebben: dan verloochenen we onze invloed op hun leerproces. Leerlingen helpen bij het vormen van goede gewoontes is cruciaal om ze te laten leren.

Het succes van leerlingen is afhankelijk van hun gewoontes

Bij elkaar gebracht

Jonathan Haidt schetst het treffende beeld van een restaurant dat zijn klanten niet tevreden kan stellen omdat er alleen zoet eten op de kaart staat, of juist alleen hartig.¹⁷ En zo is het ook onwaarschijnlijk dat we alle leerlingen kunnen laten leren als we slechts een of twee van de hiervoor beschreven benaderingen toepassen:

- Sommige leerlingen zul je kunnen overtuigen – maar niet allemaal.
- Straffen en belonen kan effectief zijn – maar het is hard werken en kan tot irritatie leiden.
- Veranderen eenvoudig en verleidelijk maken werkt – maar de effecten zijn wellicht tijdelijk.
- Motivatie en zelfregulatie zijn waardevol – maar je krijgt leerlingen er wellicht niet mee aan het leren.
- Gewoontes beloven een blijvende verandering – maar om gewoontes te vormen, is het wellicht nodig om die verandering eenvoudiger te maken en leerlingen te motiveren, belonen of overtuigen.¹⁸
- We kunnen leerlingen helpen anders naar zichzelf te kijken (en zo verdere verandering bevorderen) – maar het is het gemakkelijkst om dit te doen als ze al succes hebben.

Zoals een bevredigende maaltijd vele smaken combineert, moeten we ook deze benaderingen combineren om elke leerling te laten leren.¹⁹ In dit boek worden strategieën geboden om leerlingen aan te moedigen, om veranderen eenvoudiger te maken en om veranderingen te laten beklijven. We kunnen ze los van elkaar inzetten (we kunnen bijvoorbeeld een opdracht eenvoudiger maken zonder een gewoonte te bevorderen), maar de kans op blijvende impact is het grootst als we deze benaderingen combineren om leerlingen te helpen succesgewoontes te vormen.

We kunnen alle leerlingen laten leren door deze benaderingen te combineren zodat we leerlingen helpen succesgewoontes te vormen

Wat dit boek biedt

Gedragswetenschappers doen onderzoek naar gewoontes, motivatie en keuzes, maar dat onderzoek bereikt leraren maar zelden.²⁰ In plaats daarvan leren we via trial-and-error, tips en het observeren van collega's hoe we de klas moeten organiseren en leerlingen kunnen motiveren. Leren via trial-and-error gaat langzaam en het is riskant: het is lastig om respect terug te krijgen als je het bent verloren. Tips kunnen overdreven dicterend zijn: "Begroet leerlingen als ze binnenkomen", of te vaag: "Wees streng maar rechtvaardig." Als je collega's observeert, kom je er zelden achter waarom ze succes hebben: vaak lijkt het door hun persoonlijkheid of ervaring te komen. Praktijkkennis is effectief, maar dit boek wil verder kijken door praktische hulp te bieden die is gebaseerd op wetenschappelijke kennis over het menselijk gedrag.

Critici stellen dat gedragswetenschap met wijsheden komt die je oma (of in dit geval: een collega met meer ervaring) je ook had kunnen vertellen.²¹ Maar deze wijsheden zijn niet altijd bruikbaar. In het ergste geval krijgen worstelende leraren gemeenplaatsen te horen zonder dat er concrete begeleiding wordt geboden: 'relaties zijn heel belangrijk' of 'cultuur doet ertoe'. Binnen de gedragswetenschappen worden deze gemeenplaatsen onderzocht en worden de onderliggende mechanismen verklaard. Relaties zijn heel belangrijk: onderzoek laat zien hoe je ze kunt verbeteren (door te ontdekken wat mensen met elkaar gemeen hebben, bijvoorbeeld). Cultuur doet ertoe: onderzoekers laten zien hoe die zich ontwikkelt aan de hand van gezamenlijke tradities. Als de ideeën in dit boek je bekend voorkomen, dan is dat bemoedigend: onderzoek moet aansluiten bij ervaring. Maar door het onderliggende bewijs te onderzoeken, worden bekende ideeën begrijpelijker en kun je ze op andere manieren inzetten (waardoor je geen trial-and-error meer nodig hebt).

Dankzij de gedragswetenschappen komen we verder dan met trial-and-error en tips en trucs, en begrijpen we waardoor leerlingen beïnvloed worden

Het bewijs

Gedragswetenschappelijk onderzoek laat zien waardoor het handelen van mensen wordt beïnvloed. Wetenschappers hebben die inzichten toegepast om onder meer mensen aan te moedigen in beweging te komen, zich te laten vaccineren en voor hun pensioen te sparen, en voor het verhogen van de inzet van leerlingen door middel van beloningen, geheugensteuntjes en rolmodellen. Als je het vergelijkt met andere sectoren hebben scholen echter maar weinig aandacht van gedragsonderzoekers gekregen.²² Daaruit zouden we kunnen concluderen dat de gedragswetenschap maar weinig te bieden heeft, in elk geval tot er onderzoek wordt gedaan naar leerlingen als die van ons, op scholen als die van ons. Maar gedragsonderzoek is waardevol omdat het toepasbare principes blootlegt, niet omdat het een blauwdruk biedt die in elke context is uitgetest.²³ Als er geen onderzoek binnen het onderwijs beschikbaar bleek, heb ik daarom gebruik gemaakt van resultaten die elders verkregen zijn: in sportscholen, universiteiten, ziekenhuizen en bedrijven. Is het van toepassing voor onze leerlingen? Onderzoekers hebben (bijvoorbeeld) stelselmatig vastgesteld dat de kans groter is dat mensen iets gaan doen als ze dat inplannen.²⁴ Dus is het de moeite waard dit bij onze leerlingen uit te proberen. Kinderen zijn geen volwassenen, maar net als volwassenen vormen ze gewoontes, vergeten ze dingen en bewonderen ze rolmodellen. (Net als volwassenen, maar nog iets sterker, laten ze zich door elkaar beïnvloeden en verkiezen ze onmiddellijke boven uitgestelde beloningen.)²⁵ We kunnen meer onderzoek in klaslokalen als die van ons willen. Maar tot het zover is, is het volgens mij beter om voorzichtig onze kennis van menselijk gedrag toe te passen dan ons van de domme te houden.

Het is beter om toe te passen wat we weten dan net te doen of we niets weten

De betrouwbaarheid van de sociale wetenschappen ligt onder vuur. Het bleek lastig om beroemde onderzoeksresultaten te repliceren: de oorspronkelijke onderzoeken zijn her-

haald, maar met andere uitkomsten.²⁶ Hoewel het zorgelijk is dat onderzoeksresultaten niet gerepliceerd konden worden, is het bemoedigend dat dit probleem aan het licht is gekomen: dat laat zien dat zwakkere bevindingen verwijderd worden, zoals dat hoort te gaan binnen de wetenschap.²⁷ Bovendien bleken bevindingen die in eerdere instantie robuuster leken wel repliceerbaar.²⁸ Ik heb het meest robuuste onderzoek gebruikt dat ik kon vinden, bij voorkeur recente onderzoeken, meta-analyses en gerandomiseerde onderzoeken met controlegroep, en als er twijfels zijn, geef ik dat aan. Ik heb fenomenen die betwist worden, weggelaten en zal belangrijke nieuwe bevindingen publiceren op mijn blog: improvingteaching.co.uk. Aangezien ik een bruikbare gids wilde schrijven (en geen academische verhandeling), heb ik alleen onderzoeksmethoden beschreven waar die het belang van dat onderzoek verhelderen: ik nodig geïnteresseerde lezers uit de referenties te raadplegen en contact te zoeken.

Ik heb het meest robuuste onderzoek gebruikt dat beschikbaar is

Een bruikbare gids

Ik heb op de volgende manieren geprobeerd een bruikbaar boek te schrijven:

Door het boek rond uitdagingen te organiseren

Het boek is rond vijf uitdagingen georganiseerd:

- Besluiten wat je wilt veranderen (hoofdstuk 1)
- Leerlingen ertoe bewegen in actie te komen (hoofdstuk 2)
- Zorgen dat leerlingen zich ergens aan committeren (hoofdstuk 3)
- Leerlingen helpen aan de slag te gaan (hoofdstuk 4)
- Ervoor zorgen dat leerlingen doorzetten (hoofdstuk 5)

Meestal moeten we deze uitdagingen in deze volgorde aanpakken. Maar als je leerlingen zich wel willen inzetten maar niet goed weten hoe ze moeten beginnen, lees je misschien liever meteen hoofdstuk 4. Als ze dan blijven worstelen, is het de moeite waard om nog eens naar hun toewijding, motieven en de verandering zelf te kijken. ('Waar zal ik beginnen?' op pagina 13 kan daar uitkomst bij bieden.) Ik heb me gericht op het bevorderen van gewenste verbeteringen. Want ook al zal het soms nodig zijn om onwenselijk gedrag te ontmoedigen (dit komt in hoofdstuk 6 aan de orde), ons doel is vrijwel altijd om leerlingen iets te laten doen wat ze nu nog niet doen: ophouden met dingen door de klas roepen, maar ook zich concentreren op de les. In hoofdstuk 7 wordt ten slotte nog besproken hoe we leraren tot verandering kunnen aanzetten.

In elk hoofdstuk wordt een uitdaging opgedeeld in specifieke obstakels: als we leerlingen bijvoorbeeld willen laten beginnen, is gebrek aan vertrouwen een obstakel. In plaats van te proberen de effectiefste strategie te bepalen, wil ik voorstellen dat je het dringendste obstakel kiest en dat probeert weg te nemen. Het is lastig om veel dingen ineens te willen veranderen en dat levert ook minder goede resultaten op.²⁹ Het is beter om één of twee obstakels tegelijk aan te pakken.

Door een raamwerk te ontwikkelen

Ik heb een ezelsbruggetje voor het raamwerk bedacht zodat het gemakkelijker te onthouden is. Zo wordt veranderen SIMPELer:

- S** Maak de verandering **S**pecifiek: bepaal welke verandering prioriteit heeft en kies dan een effectieve gewoonte of kleine stap om die te bereiken.
- I** Inspireer en **M**otiveer je leerlingen zodat ze waarde hechten aan die verandering.
- M**
- P** Stel een **P**lan op voor verandering: vraag leerlingen zich eraan te committeren.
- E** Zorg dat het **E**envoudig wordt om in actie te komen.
- L** Zorg voor een fo**L**low-up: help leerlingen door te zetten.

Door praktijkvoorbeelden te geven

Tijdens het schrijven van dit boek heb ik leraren gevraagd om te bespreken hoe gedragsveranderingen hen kunnen helpen bij hun uitdagingen. Een deel van de situaties die we hebben besproken, heb ik opgenomen in de 'Toepassingen'-secties in de loop van de tekst en in de casussen aan het eind van ieder hoofdstuk. Ze zijn niet bedoeld om een perfecte dwarsdoorsnede van scholen te geven, maar ik hoop dat ze herkenbare voorbeelden bieden.

Door overzichtelijkheid te bieden

Het boek is eenvoudig te gebruiken en nog eens na te slaan dankzij:

- hoofdstukschema's waarin de draad wordt weergegeven;
- samenvattingen van belangrijke punten in de lopende tekst;
- sleutelidee-secties die je aan het denken zetten over het toepassen van strategieën op jouw school;
- opsommingslijstjes waarin de hoofdpunten worden samengevat.

Ik beweer niet ...

... dat de schoolcultuur niet belangrijk is

Met een collectieve benadering – van het hele team, de hele afdeling of school – wordt het gemakkelijker om leerlingen te laten leren. Leerlingen zullen sneller gewoontes vormen als elke leraar bijvoorbeeld verwacht dat ze actief meedoen, meteen aan een opdracht beginnen of elkaar met respect behandelen. De meeste voorbeelden in het boek gaan echter over het handelen van individuele leraren. Dat heeft twee redenen. Ten eerste geven de meeste leraren aan dat ze autonomie in de klaspraktijk als waardevol ervaren.³⁰ Zo kunnen

we als individuele leraar morgen al veranderen hoe we de dag van start gaan of onze leerlingen vragen hun huiswerk in te plannen. Op het schoolbeleid hebben we daarentegen minder invloed en het duurt langer om dat te veranderen. Ten tweede illustreren de voorbeelden uit de klaspraktijk uitgangspunten die ook eenvoudig op grotere schaal toegepast kunnen worden: we kunnen sociale normen aanpakken op klasniveau of schoolniveau.

Schoolcultuur is zeer belangrijk, maar ik heb me op toepassing op klasniveau gericht zodat de uitgangspunten duidelijk en bruikbaar zijn

... dat dit alles oplost voor iedere leerling

Een leerling kan het op school lastig hebben vanwege leerproblemen, psychische problemen of de thuissituatie. Misschien heeft zo'n leerling professionele hulp nodig, hulp waarvoor de leraar niet is opgeleid en die buiten het bestek van dit boek valt. Maar wanneer de leraar weet wat de leerling nodig heeft, staat hij vaak voor de vraag 'Wat zal ik nu doen?' Die vraag heb ik geprobeerd te beantwoorden. Voor alle leerlingen – alle mensen – geldt dat de kans dat ze iets doen groter is als ze een helder doel hebben, als ze een gewoonte vormen en als ze weten dat anderen het ook doen. (In sommige gevallen hebben worstelende leerlingen juist het meest profijt: het maken van een plan is bijvoorbeeld juist nuttig voor mensen met een beperkte zelfbeheersing.)³¹ Dit boek is geen alternatief voor specialistische ondersteuning; wel zal het, naar ik hoop, alle leerlingen helpen beter te gaan leren.

Dit boek geeft antwoord op de vraag 'Wat nu?'

... dat we terug moeten naar het behaviorisme

Een behaviorist beloont gewenst gedrag en bestraft ongewenst gedrag, tot het gewenste gedrag blijft hangen (wellicht heb je een huisdier opgevoed met deze aanpak). Gedragswetenschap is iets heel anders. Ten eerste probeert de gedragswetenschapper de complexe combinatie van invloeden op het menselijk gedrag te begrijpen: daar vallen straffen en belonen onder, maar ook klasgenoten, emoties en ambities. Mijn voorstel is het leren gemakkelijk, natuurlijk en verleidelijk te maken, niet om leerlingen vaker na te laten blijven. Ten tweede bepaalt een behaviorist wat de lerende moet doen, de keuzes van de lerende zelf doen er nauwelijks toe. Gedragswetenschappers proberen leerlingen te beïnvloeden, maar ze leggen de nadruk op het maken van betere keuzes door leerlingen zelf (en dwingen ze niet bepaalde dingen te doen).³² Sterker nog, gedragswetenschappers vinden dat mensen over gedragswetenschappen moeten leren zodat ze hun gedrag beter begrijpen en hun leven beter kunnen sturen.³³ Gedragswetenschap helpt mensen betere keuzes te maken en de complexe emoties en motieven te herkennen die die keuzes beïnvloeden: dat gaat veel verder dan het behaviorisme.

Gedragswetenschap gaat veel verder dan het behaviorisme

Effect nagaan

Vergelijkbare mensen reageren in een onderzoek vaak op verschillende manieren. Zo hebben onderzoekers bijvoorbeeld het volgende ontdekt:

- Drukbezette studenten laten zich eerder met audioboeken verleiden om naar de sportschool te gaan dan minder drukbezette studenten.³⁴
- Mensen die weinig naar de sportschool gaan, kunnen met geld worden verleid vaker te gaan, terwijl regelmatige bezoekers dan juist iets minder vaak gaan.³⁵
- Verhalen over succesvolle academici worden door nieuwe studenten inspirerend gevonden, terwijl oudere studenten erdoor ontmoedigd raken.³⁶

We kunnen er niet van uitgaan dat het resultaat van onze strategieën eenduidig zal zijn: we moeten het effect ervan nagaan. Hoe je dit kunt doen, onderzoeken we in hoofdstuk 5.

We moeten het effect van onze aanpak nagaan

Een voorbeeld

Ik zat in de hal van een school en keek op toen een leerling langsleiep. "Morgen." De leraar vroeg waarom hij te laat was.

"Ik heb me verslapen."

"Hoe is het met je teen?"

"Een beetje verdoofd nog, maar het gaat al beter."

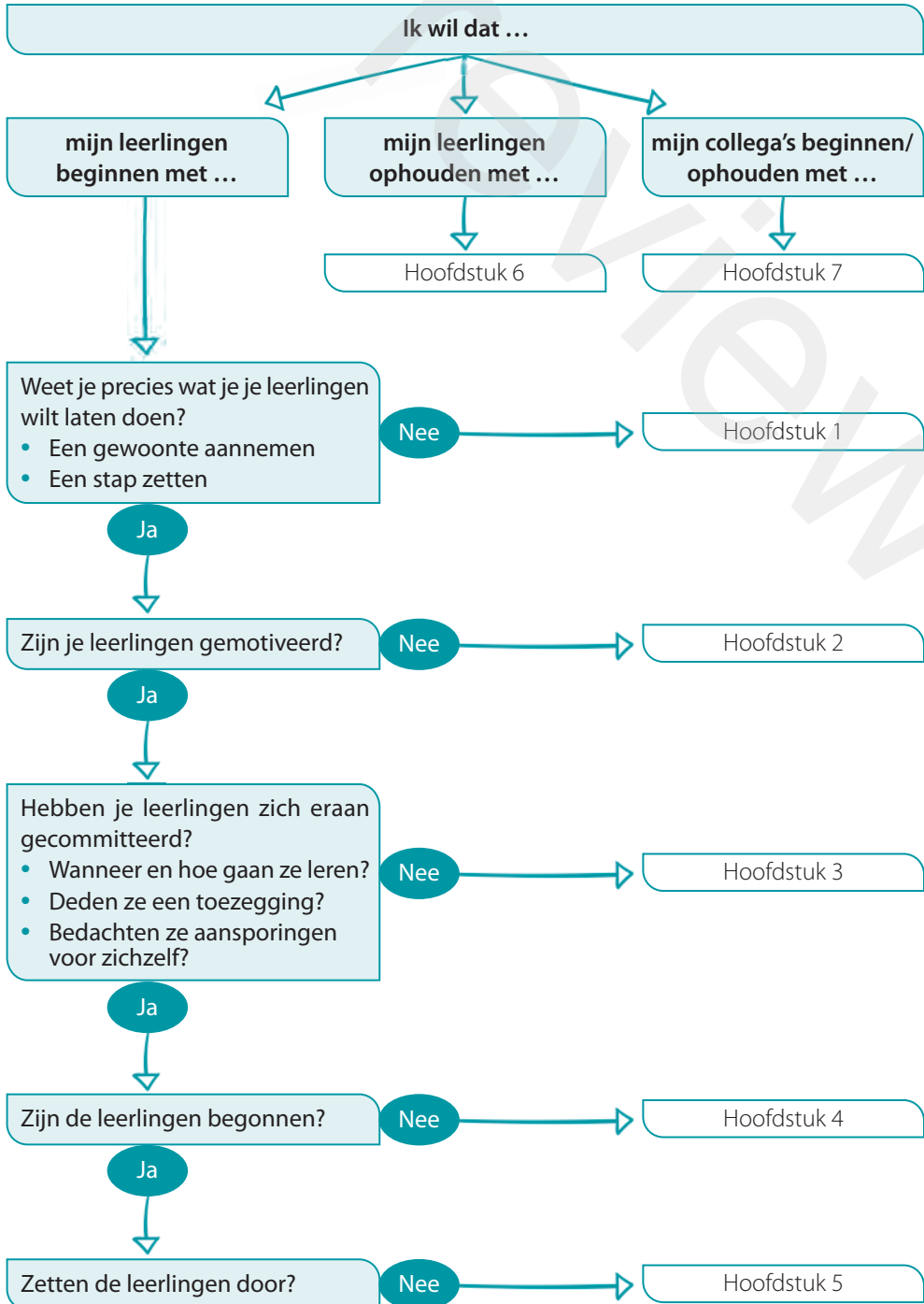
"Oké, prima, fijne dag."

Er is niets mis met dit gesprek: ongetwijfeld zijn er die ochtend duizenden vergelijkbare gesprekken gevoerd. Maar de leraar had ook de kans kunnen vergroten dat de leerling de volgende dag wel op tijd verschijnt. Hij had:

- een toezegging kunnen loskrijgen: "Hoe laat ga je morgen komen?"
- de leerling verder kunnen helpen: "Zet je dan morgen de wekker?"
- een sociale norm kunnen benadrukken: "De rest van de klas was wel op tijd, ik wil graag dat jij er morgenochtend ook bent."

(Ervaren schoolleiders zijn wellicht met hun leraren aan het werk gegaan zodat die goede gewoontes bij hun leerlingen konden bevorderen.) Dit betekent niet dat de leraar harder zou moeten werken: die ging het gesprek toch al aan. Ook zou het geen perfecte oplossing bieden. Maar het had misschien wel een verschilletje gemaakt, en door de jaren, groepen en scholen heen stapelen die zich op. Ik hoop dat dit boek je helpt die kleine verschillen op te stapelen, zodat je elke leerling aan het leren krijgt.

Waar kan ik het beste beginnen?

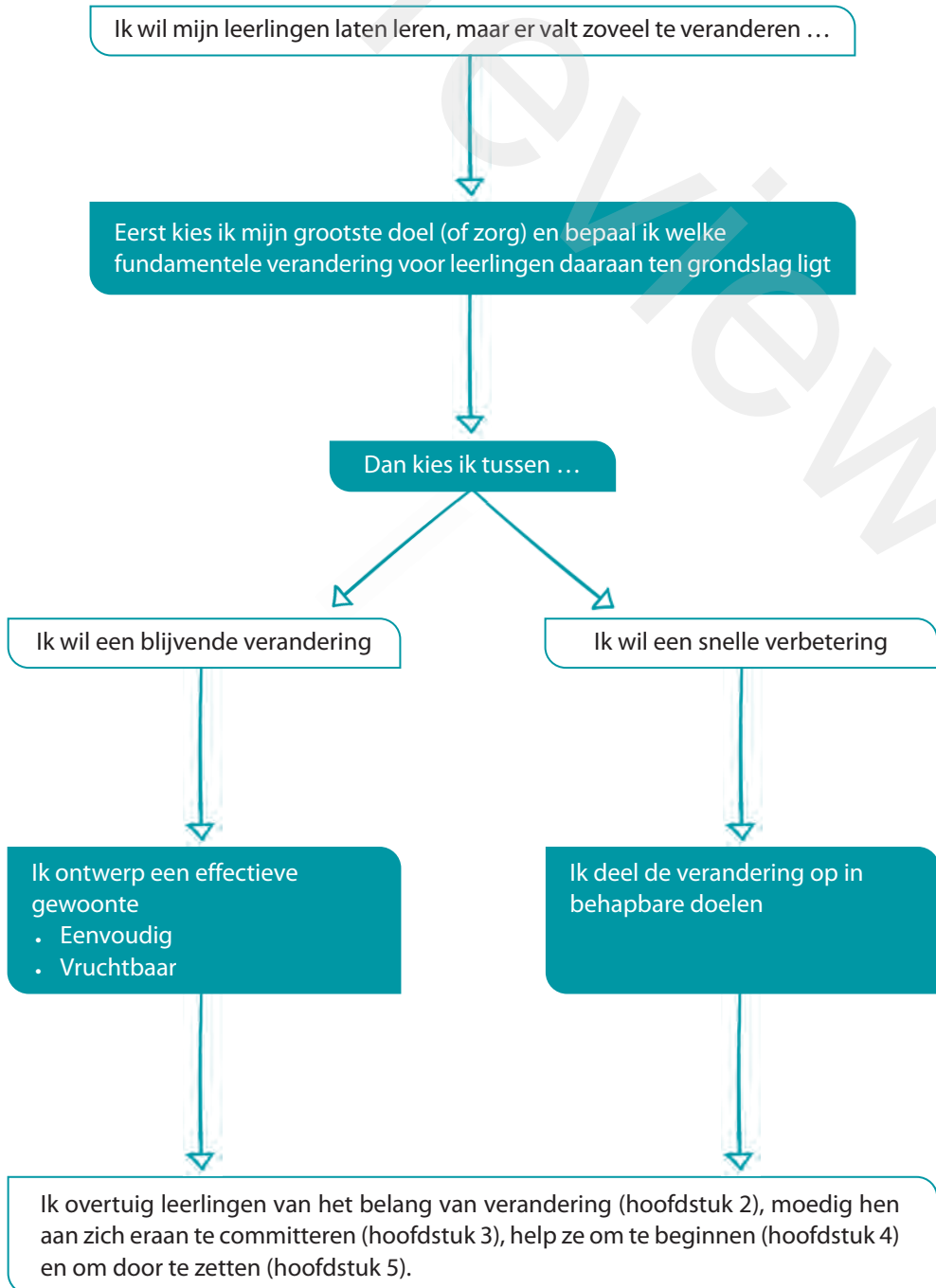
HooFDSTUK

HOE BEPALEN WE WELKE VERANDERING WE VAN LEERLINGEN VRAGEN?

- Maak de verandering **S**pecifiek: bepaal welke verandering prioriteit heeft en kies dan een effectieve gewoonte of kleine stap om die te bereiken
- Inspireer en **M**otiveer je leerlingen zodat ze waarde hechten aan die verandering
- Stel een **P**lan op voor verandering: vraag leerlingen zich eraan te committeren
- Zorg dat het **E**envoudig wordt om in actie te komen
- Zorg voor een fo**L**low-up: help leerlingen door te zetten

Hoofdstukschema: Hoe bepalen we welke verandering we van leerlingen vragen?

Het probleem

Al onze leerlingen kunnen iets verbeteren. Bijvoorbeeld:

- Ellie omschrijft Julian, de vijfdejaars aan wie ze scheikunde geeft, als “slim, maar vaak lui. Hij leidt zijn klasgenoten regelmatig af en verstoort vaak de les. Hij wil de hele tijd aandacht van mij of zijn medeleerlingen: het maakt hem niet uit of het positieve of negatieve aandacht is, als het maar aandacht is.”
- Adele heeft vier leerlingen die “woorden niet in stukjes willen hakken om ze te kunnen spellen. Als ik ze eraan herinner en aanmoedig een klankkaart te gebruiken en het woord te hakken, is hun spelling goed. Zonder steun spellen ze ‘kinderen’ als ‘kirren’.”
- Richard maakt zich zorgen om de “schoolbrede apathie ... De ernstige verstoringen op school in het algemeen hebben we aangepakt, maar we worstelen echt met de houding van leerlingen als het op leren aankomt. We willen een cultuur opbouwen waarbinnen je best doet de norm is.”

Hoe je elke leerling laat leren – wat je daarvoor moet veranderen – is echter misschien niet zo duidelijk als het lijkt. Ellie wil bijvoorbeeld dat Julian harder werkt, minder aandacht vraagt en de anderen niet zo afleidt: waar moet ze beginnen en wat moet ze precies van hem vragen? We willen misschien alles wel veranderen, maar dat zou al onze tijd opslokken en ons uitputten. Wat geven we prioriteit?

Het principe: Specificeer de verandering

Om leerlingen te laten leren, moeten we eerst specificeren wat we ze willen laten doen. Dit betekent dat we de belangrijkste uitdaging moeten bepalen en daarna een effectieve gewoonte of behapbare stap moeten kiezen waarmee die uitdaging wordt aangepakt.

Als je de verandering hebt gespecificeerd, wordt het gemakkelijker om de leerlingen ervan te overtuigen in actie te komen (hoofdstuk 2), die activiteit te plannen (hoofdstuk 3), te beginnen (hoofdstuk 4) en door te gaan (hoofdstuk 5).

1.1 Als er veel gewenste veranderingen zijn

Er zijn wellicht veel dingen die we leerlingen graag anders zien doen. Maar het zou veel te vermoeiend zijn om die allemaal te veranderen, en de kans dat het allemaal lukt is klein: we moeten prioriteiten stellen. Bijvoorbeeld: we willen misschien dat Sofia zich beter concentreert, actiever meedoet en haar antwoorden beter structureert – maar we kunnen niet verwachten dat ze dat allemaal tegelijk doet en haar daar ook niet in bijstaan. Dus moeten we beginnen met de belangrijkste stap: de verandering die de andere veranderingen mogelijk maakt. Dat is gemakkelijker als je de stappen in gedachten op rij zet.

De kracht der gewoonte biedt praktische strategieën om iedere leerling aan het leren te krijgen, gebaseerd op tientallen jaren aan onderzoek binnen de gedragswetenschappen. De gewoontes van de leerling vormen hierbij de sleutel. In dit boek staan eenvoudige maar effectieve manieren om leerlingen te ondersteunen bij het aanleren van succesgewoontes.

Harry Fletcher-Wood behandelt vijf uitdagingen waarmee leraren te maken krijgen bij het bevorderen van effectief leergedrag:

- Welke verandering krijgt prioriteit?
- Hoe overtuig je leerlingen om te veranderen?
- Hoe moedig je leerlingen aan om zich te committeren aan een plan?
- Hoe maak je het voor leerlingen eenvoudig om te beginnen?
- Hoe zorg je ervoor dat leerlingen blijven doorzetten?

Met praktijkvoorbeelden, casussen en checklists wordt duidelijk hoe dit in het klaslokaal uitpakt. Daardoor is dit boek een hulpmiddel dat je er steeds bij blijft pakken! De inzichten zijn waardevol voor zowel nieuwe als ervaren leraren.

Wanneer leerlingen (mede)eigenaar zijn van hun leerproces, komt dit hun leerontwikkeling ten goede. Maar wat te doen als een leerling dit 'eigenaarschap' niet lijkt aan te kunnen of niet intrinsiek gemotiveerd is? Dit boek geeft daarop een wetenschappelijk onderbouwd antwoord. Slijp gewoontes in bij leerlingen, dan hoeven ze bij een opdracht niet eerst te bedenken hoe zij het moeten aanpakken en of ze dit wel willen, maar doen ze het gewoon. Dat dit lukt, blijkt uit de herkenbare, concrete voorbeelden.

Ilse van Duin, interim IB'er, Melior Advies

Het is inspirerend om voorbeelden te lezen waarbij het aanleren van een kleine handeling een groots effect had op de leerhouding van leerlingen. De schema's bieden heldere stappen om zelf met leerlingen aan de slag te gaan. Al snel leer je hoe je kan sturen op wenselijk gedrag en routines, om momentum te creëren in de groep. Als docent heb je een lesuur waarin de magie moet gebeuren en dit boek biedt je een simpel stappenplan naar effectiever lesgeven.

Thesse van Iperen, ondersteuningscoördinator Mavo, CSW Van de Perre, Middelburg

BAZALT GROEP

shop.bazalt.nl

9 789461 183200

Wil je De kracht der gewoonte bestellen?

Ga naar shop.bazalt.nl

Workshop of studiedag hierover?

Neem contact met ons op via
advies@bazaltgroep.nl.

Wil je meer gratis tips en hoofdstukken ontvangen?

Meld je dan aan voor onze
e-mailings: [aanmelden](#)